

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 23–24 травня 2019 року)

У двох частинах

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2019

СУТНІСТЬ І РОЛЬ ПРИНЦИПІВ ПРАВА

Гришина Н.В.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Принципи права — одне з фундаментальних і, поряд з юридичними нормами, найчастіше використованих понять загальної теорії права та галузевих і міжгалузевих правових наук. Незважаючи на це, проблему принципів права можна віднести до найбільш складних, суперечливих і світоглядно-методологічно неосмислених у вітчизняному, як і пострадянському загалом, загальнотеоретичному правознавстві.

Відсутність належного світоглядно-методологічного осмислення принципів права негативно позначається на юридичній практиці.

У науці відсутнє єдине розуміння щодо походження та природи принципів. Генезис принципів права пов'язаний з людською діяльністю. Принципи права, як і право, мають недержавне походження. Держава долучилася до їхнього формування лише на певних історичних етапах правового розвитку, коли суто емпіричний процес правотворення та усна форма передачі правової інформації виявилися неспроможними забезпечити надійне нормативно-правове регулювання в умовах ускладнення суспільних відносин та їх зростаючого динамізму.

Генетична характеристика принципів права полягає в розгляді детермінованості їхнього змісту об'єктивними соціальними закономірностями. Засадничі ідеї права є не довільними конструкціями людського розуму, а особливою формою вираження об'єктивних соціальних закономірностей. Фіксуючи у своєму змісті необхідні й суттєві зв'язки, наявні в суспільстві та праві, вони дають змогу встановити такий порядок суспільних відносин, який найбільшою мірою сприяє їхньому зміцненню й розвитку.

Конкретизуючись у нормах права, принципи права виступають засобами інституціоналізації природно-правових уявлень. Заразом морально-правовий характер низки загальних принципів права дає змогу, з одного боку, враховувати в державно-правовому регулюванні відносин закономірності традиційно-звичаєвого та іншого саморегулювання, а з іншого – адаптувати позитивне право до змінюваної соціальної реальності [1].

Принципи права розглядають як систему вимог до належної і можливої поведінки людей, які відображають визнані у суспільстві цінності й утворюють спрямовану на регулювання суспільних відносин ієрархічну єдність. Кожна з вимог, що становить зміст певного принципу права, може набувати характер принципу, але нижчого рівня. Так, уся система принципів права представляє собою певне розширення принципу справедливості

через виведення з його змісту системи вимог, яким мають відповідати суспільні відносини, і вимог, що висувуються до самого механізму правового регулювання [2, с. 55].

Основні функції, притаманні принципам права:

- системоутворюючу, яка полягає у тому, що саме за рахунок введення тих чи інших принципів права у систему правового регулювання відносин виникає відповідна узгодженість сукупності юридичних норм, які її формують;
- регулятивну, яка полягає у тому, що принципи права, крім того, що є основоположними началами, здійснюють регулювання суспільних відносин, але зазвичай це регулювання є опосередкованим;
- узгоджувальну, яка полягає у тому, що за допомогою принципів права вирішуються проблеми, пов'язані з усуненням протиріч і неузгодженостей, що виникають між різними юридичними нормами (в тому числі й у вигляді юридичних колізій, прогалин у правовому регулюванні тощо);
- інтерпретаційну, яка полягає у тому, що принципи права дають можливість точніше й повніше розкрити зміст конкретної юридичної норми, дати їй вірне тлумачення;
- прогностичну, яка полягає у тому, що за допомогою принципів права можна передбачити подальший розвиток законодавства у майбутньому, тобто можна передбачити динаміку правового регулювання суспільних відносин.

За допомогою принципів права забезпечується однорідність і системність процесу формулювання юридичних норм, а також їх вплив на суспільні відносини у формі правового регулювання та в інших формах правового впливу.

Принципи права вказують на основні риси, сутнісні характеристики, зміст і призначення всієї права. Вони впливають або з окремих правових норм, або формулюються на основі групи норм галузі права і пов'язані з іншими принципами, що регулюють суспільну поведінку людей. Отже, існує сукупність різних принципів, котрі стають своєрідною перехідною площиною від права до норм етики і моралі в діяльності державних органів, площиною, яка з'єднує різні прояви суспільної свідомості з приписами права.

Значення принципів права полягає в тому, що в них відображені найхарактерніші демократичні риси і загальна спрямованість права та його найважливіших інститутів, у зв'язку з чим вони дають можливість пізнати суть всіх галузей права, її суспільний характер у цілому, а також окремих інститутів.

Серед науковців-правників склався загальний підхід до розуміння принципів як керівних положень, теоретичних ідей, що відображають об'єктивні закономірності та закріплені у праві. Проте окремі науковці вважають, що принцип – це специфічне поняття,

в якому міститься не стільки закономірність, відносини, взаємозв'язок, скільки наше знання про них [3, с. 262].

Принципи являють собою результат узагальнення людьми об'єктивно діючих законів та закономірностей, властивих їм загальних рис, характерних ознак, які й визначають зміст такої діяльності. Іншими словами, об'єктивна реальність є джерелом формування принципів.

Принципи права — об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Іншими словами, це є своєрідна система координат, у рамках якої розвивається право, і одночасно вектор, який визначає напрямок його розвитку. Принципи є підставою права, містяться у його змісті, виступають як орієнтири у формуванні права, відбивають сутність права та основні зв'язки, які реально існують у правовій системі. У принципах зосереджено світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації [4].

Принципи права визначають шляхи вдосконалення правових норм, виступаючи як керівні ідеї для законодавця. Вони є сполучною ланкою між основними закономірностями розвитку, функціонування суспільства і правовою системою. Завдяки принципам, правова система адаптується до найважливіших інтересів і потреб людини і суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рабінович С. П. Природно-правові підходи в юридичному регулюванні : монографія. — Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 576 с.;
2. Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика : монографія. Х. : «Друкарня Мадрид», 2012. 196с.;
3. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: курс лекций. М.: Юрид. лит., 2004. 400 с.;
4. Скакун О. Ф. Теория держави і права: Підручник. Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. 664 с.